

УДК 681.45
JEL E600

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

Кудрявцева О.В., к.е.н., доцент

Кітченко А. студент

Хорова М. студент

Нсенгімана Б. студент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Предметом роботи є теоретичні основи впливу держави на підвищення конкурентоспроможності її регіонів на міжнародному рівні. Метою роботи є розробка методики аналізу впливу держави на міжнародну конкурентоспроможність регіону.

З метою отримання обґрунтованих висновків в процесі роботи були використані абстрактно-логічний метод, системно-структурний аналіз і метод порівнянь. У роботі визначено сутність держави в формуванні конкурентоспроможності. Розглянуто роль держави в підвищенні конкурентоспроможності регіону. Встановлено необхідність розгляду конкурентоспроможності регіонів на прикладі розвинених країн. Запропоновано методику аналізу впливу держави на конкурентоспроможність регіону. Вивчивши сучасні тенденції в світі встановлено, що на даному етапі розвитку конкуренції, держава неодмінно грає найважливішу роль в розвитку регіонів у майбутній їх конкурентній боротьбі на міжнародному рівні. До того ж, подальші шляхи становлення успішної політики були виявлені за допомогою узагальнення вже існуючих методик аналізу, а так само впровадження своїх пропозицій в процес виявлення сильних і слабких сторін регіонів, прихильність їх географічного положення до певних позитивних рис, і особливості, які з цього випливають, та звичайно ж формування способів підвищення конкурентоспроможності на основі вже існуючих методик і власних досліджень.

Ключові слова: держава, регіон, конкурентоспроможність, ефективність, вплив.

ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF THE STATE ON INCREASING THE COMPETITIVENESS OF REGIONS

Oksana Kudryavtseva, PhD in Economics, Associate Professor

Anton Kitchenko, Student,

Maria Khorova, Student,

Bogdan Nsengimana, Student

Kharkiv National Automobile and Highway University

Summary. The subject of the article is the theoretical basis of the state's influence on increasing the competitiveness of its regions at the international level. The purpose of the article is to develop a methodology for analyzing the state's impact on the international competitiveness of the region.

In order to obtain substantiated conclusions in the process of article, the abstract-logical method, system-structural analysis and the method of comparisons were used. The thesis defines the essence of the state in the formation of competitiveness. The role of the state in increasing the competitiveness of the region is considered. The necessity of considering the competitiveness of regions on the example of the developed countries is established. The method of analysis of the state's influence on the region's competitiveness is proposed. Having studied current trends in the world, it has been established that at this stage of development of competition, the state necessarily plays the most important role in the development of regions in their future competition on the international level. In addition, further ways of establishing a successful policy were revealed by generalizing existing methods of analysis, as well as the introduction of their proposals in the process of identifying the strengths and weaknesses of the regions, the attachment of their geographical position to certain positive features, and the features that follow from it, and of course, the creation of ways to enhance competitiveness based on existing methods and own research.

Keywords: state, region, competitiveness, efficiency, influence.

Постановка проблеми. Відмінною рисою сучасної економіки є запекла міжнародна конкуренція, а так само властивий їй складний характер і багата сфера дії. У конкурентній боротьбі зараз беруть участь не тільки окремі товари і компанії, але і незвичайні суб'єкти, такі як регіони окремих країн. Здатність таких територій успішно брати участь у конкурентній боротьбі, іншими словами конкурентоспроможність регіонів, багато в чому залежить від політичного керівництва, першочерговим завданням якого, в свою чергу, є проведення заходів для вигідного положення регіону як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичні, методологічні та науково-практичні дослідження в області теорії державного управління міжнародною конкурентоспроможністю регіонів, знайшли своє відображення в публікаціях: Реутов В.Е. [1], Сондерс Дж., Хулей Г., Пирси Н. [2], Шевченко Л.С. [3], Должанський І.З., Загорна Т.О. [4], Фатхудинов Р.А. [5], Ермишина А.В.[6], Сейфуллаева М.Э.[7], Полякова В.В. [8].

Невирішені складові загальної проблеми. В останнє десятиліття проблеми національної і (меншою мірою) регіональної конкурентоспроможності стали популярною темою наукових досліджень у всьому світі. Очевидно, свою роль в цьому зіграли потреби практичної політики. Проте аналіз показує, що конкурентоспроможність територій як і раніше належить до числа найбільш дискусійних категорій економічної науки. У світі не вироблено навіть єдиного розуміння суті цього феномена, немає загальноприйнятих критеріїв його оцінки. Ще більш складна ситуація складається з практичними рекомендаціями для держави, які розходяться кардинально - від лібералізму до націоналізації. Тут позначаються і об'єктивна складність проблеми, і суб'єктивний фактор: в світі йде гостра, вкрай політизована дискусія про оптимальну роль держави в сучасній економіці, про переваги і недоліки «американської», «азіатської», «скандинавської» та інших моделей. Саме тому, вважаємо за потрібне приділити більш детальнішу увагу саме цьому напрямку дослідження.

Формування цілей статті. Удосконалення методичної бази щодо аналізу впливу держави на підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності її регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коли відбуваються будь-які зміни в світі, не має значення, будуть вони викликані політичними, економічними причинами, або науково-технічним прогресом, це не може, не відбитися на конкурентних процесах. Саме в такі періоди загострюється конкурентна боротьба між підприємствами, галузями, регіонами, країнами.

Тому, очевидно, що головна мета соціально-економічного розвитку країни - це, звичайно, зростання добробуту і підвищення умов життя громадян. Цього можна досягти покращуючи соціально-економічні відносини, інноваційний розвиток і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Так як, «двигуни» національної економіки набувають все більшу локальність, і конкурентоспроможність економіки країни і світу багато в чому залежить від конкурентоспроможності регіонів, тому оцінка та прогнозування регіональної конкурентоспроможності є дуже актуальною.

Держава відповідає за створення сприятливих умов розвитку і для фірм, і для регіонів своєї країни (де, власне, і проживає її населення). Тому в епоху глобалізації воно покликане, з одного боку, забезпечувати своїм компаніям вигідні умови доступу на світові ринки, а з іншого - сприяти розвитку немобільних конкурентних переваг своєї території (і країни, і окремих її частин).

На підставі викладеного, ми пропонуємо наступну методику аналізу впливу держави на конкурентоспроможність регіону.

Попередньо проводяться вибір регіону і визначення тимчасових рамок дослідження. Конкурентоспроможність регіону і тим більше країни - характери-

стика досить інертна, тому аналіз повинен виконуватися за досить тривалий період часу.

1. На першому етапі проводиться загальна оцінка конкурентоспроможності країни і конкретного регіону, визначаються галузі спеціалізації, тип конкурентної стратегії, основні детермінанти конкурентоспроможності. На цій же стадії вивчається механізм прийняття рішень в країні, її політичні традиції.

Аналіз конкурентоспроможності регіону ведеться не тільки в порівнянні із середньосвітовими показниками, але в першу чергу на фоні країни, з аналізом міжрегіональних відмінностей (при цьому в разі потреби уточнюються географічні рамки дослідження). Це дозволяє виявити специфічні потреби саме цього регіону і зрозуміти, наскільки їм відповідатимуть заходи, що вживаються на загальнонаціональному рівні.

Основними джерелами інформації на даній стадії служать статистичні дані та матеріали спеціальних досліджень.

2. Далі, досліджуються цілі регіональної політики держави за весь вибраний період часу; виділяються основні «поворотні точки», коли політика піддавалася суттєвому перегляду. Мета, як правило, відображає загальне ставлення влади до регіонів, тому її зміна - важлива тимчасова віха, яка служить критерієм для періодизації державної політики.

Слід також зазначити, що нова політична мета, як правило, не виникає раптово (якщо тільки мова не йде про надзвичайні обставини). Вона поступово «визріває» протягом попереднього періоду і, тим самим, знаменує його досягнення або, навпаки, накопичення проблем, що вимагають перегляду політики.

Найважливіші джерела інформації на даній стадії - офіційні урядові та парламентські документи, матеріали політичних партій і рухів.

3. Потім на основі проведеної періодизації, досліджуються період за періодом за такою схемою:

- загальні тенденції економічної політики, властиві для даного періоду (домінуючі теоретичні погляди, політичне положення в країні і світі, співвідношення сил центру і регіонів, найважливіші події господарського життя і т.д.);

- ступінь відкритості країни і конкретного регіону для зовнішньої конкуренції і звідси - актуальність проблеми регіональної конкурентоспроможності;

- мета регіональної політики; наскільки ця мета відповідає завданню посилення конкурентних позицій країни і її регіонів;

- дії держави по лінії регіональної, структурної, зовнішньоекономічної політики, по інших напрямках; наскільки взаємно узгоджені були ці дії;

- досягнуті результати; як змінилася в даний час конкурентоспроможність регіону, яку роль в цьому зіграла держава; які внутрішньополітичні процеси це викликало на рівні країни та регіону; як ці результати підготували ґрунт для подальшого перегляду політичних цілей;

- висновки за підсумками періоду: загальна спрямованість дій держави, яку роль в них грали міркування регіональної конкурентоспроможності; наскільки ці дії узгоджувалися із заявленою політичною метою (послідовність і внутрішня несуперечливість політики); була досягнута ця мета, і в якій мірі (не) успіх викликаний саме діями уряду.

Очевидно, що наведена схема - лише приблизна. Строго слідувати їй виходить далеко не завжди, оскільки в реальній політиці причини і наслідки часто міняються місцями.

На цій стадії використовується широке коло джерел інформації: офіційні документи, включаючи нормативно-правові акти (викладають підходи держави, описують її дії), матеріали політичної опозиції і незалежних досліджень (дозволяють критично оцінити роботу уряду), мемуарна література, статистичні дані.

4. Проводиться оцінка ефективності державної політики з точки зору її впливу на регіональну конкурентоспроможність. Ця оцінка покликана дати від-

повіді на наступні питання: як змінювалася конкурентоспроможність регіону з часом? Якою мірою ці тенденції пояснюються діями уряду, змінювалася чи ефективність державного впливу зі зміною політичних цілей? Чи міг результат бути іншим за інших рівних умов, але при іншій політиці? На цій же стадії при необхідності уточнюється методика аналізу - критерії, схема причинно-наслідкових зв'язків та ін. Для більшої об'єктивності висновків, досліджуваний регіон порівнюється з іншими регіонами цієї країни - встановлюється, чи мало місце поглиблення або, навпаки, стирання міжрегіональних відмінностей. Бажано також провести зіставлення з регіонами інших країн - наприклад, сусідніх - мають схожі природно-кліматичні умови і структуру економіки.

Основним джерелом інформації служать висновки за підсумками попередньої стадії дослідження, а також статистичні дані, оброблені математичними методами.

5. На основі проведеного дослідження та аналізу сучасних тенденцій в економіці і політиці, визначаються перспективні проблеми регіональної конкурентоспроможності і завдання, що звідси випливають. Проводиться оцінка, наскільки нинішні підходи уряду адекватні на майбутнє.

6. Отримані результати аналізуються з точки зору інтересів України та її регіонів. Аналіз ведеться в двох площинах:

- в широкому сенсі: що в досвіді даної країни і даного регіону може бути запозичене в практиці регіональної політики в Україні; яких помилок ми можемо уникнути;

- у вузькому сенсі: які безпосередні наслідки, політика досліджуваної країни може мати для наших інтересів (питання особливо актуальне, якщо досліджуваний регіон є важливим партнером або, навпаки, конкурентом для регіонів України).

Кінцева мета конкурентоспроможності регіону - підвищення добробуту його жителів. У зв'язку з цим, найважливішими критеріями оцінки конкурентоспроможності повинні служити саме показники рівня і якості життя в регіоні. Однак, високий рівень добробуту, взятий сам по собі, ще не говорить ні про ступінь залученості регіону в глобальну конкуренцію, ні про методи, якими цей добробут досягнуто. Тому дані показники повинні бути доповнені іншими, що описують власне економіку регіону.

З цієї причини, оцінка регіональної конкурентоспроможності вимагає порівняльного аналізу динаміки цілого ряду показників:

- глибина залученості регіону в міжнародну конкуренцію;
- рівень і якість життя населення;
- продуктивність праці і рентабельність капіталу;
- забезпеченість регіону основними факторами виробництва;
- інвестиційна привабливість регіону та ін.

Динаміка цих показників у досліджуваного регіону і якогось еталона дозволить зробити висновки про зростання або, навпаки, зниження регіональної конкурентоспроможності. За еталон представляється виправданим взяти середній рівень по країні або показники за схожими регіонами-конкурентами.

Особливо слід згадати про демографічні дані. Справа в тому, що робоча сила становить для регіонів одночасно і фактор конкурентоспроможності, і об'єкт конкуренції: процвітаючі регіони притягують до себе кадри з депресивних. В результаті виникає свого роду саморозкручувана спіраль, тобто зростання конкурентоспроможності регіону і зростання його людності взаємно підсилюють один одного. Але в разі падіння конкурентоспроможності ця спіраль настільки ж ефективно розкручується вниз - як відзначали П. Кругман і М.Обстфельд, «від'їзд частини населення може стати причиною ще більшого збідніння слабого регіону» [9]. У зв'язку з цим, динаміка демографічних характеристик регіону, в першу чергу таких, як загальна чисельність його населен-

ня і міграційне сальдо, може розглядатися як досить надійний індикатор тенденцій в конкурентоспроможності регіону, особливо при аналізі середньо- і довгострокових тенденцій (через інертність населення).

Для загальної оцінки ефективності державної регіональної політики має сенс також застосовувати сукупні оцінки міжрегіональних відмінностей. Поглиблення таких відмінностей означає, що конкурентоспроможність регіонів змінюється нерівномірно. Для ілюстрації міжрегіональних диспропорцій часто застосовується крива Лоренца: регіони ранжуються в порядку зростання будь-якого показника, після чого складається графік цього показника з накопиченням. Даний графік (ламана лінія) і називається кривою Лоренца. В ідеальному випадку, якби регіони не відрізнялися один від одного, то кожен з них вносив би рівний внесок у сумарну величину, і графік виглядав би як діагональна пряма [10]. Відповідно, чим більше від цієї прямої відхиляється фактична крива, тим більше нерівність між регіонами

Висновок. Таким чином, завданням регіональних органів держави є забезпечення конкурентоспроможності регіону в заданих умовах. Це творча місія, вона вимагає застосовувати загальні принципи підвищення регіональної конкурентоспроможності згідно з потребами даного конкретного регіону, з його унікальними природними і соціально-економічними характеристиками.

Вивчивши сучасні тенденції в світі можна зробити висновок, що на даному етапі розвитку конкуренції, держава неодмінно грає найважливішу роль в розвитку регіонів у майбутній їх конкурентній боротьбі на міжнародному рівні. До того ж, подальші шляхи становлення успішної політики були виявлені за допомогою узагальнення вже існуючих методик аналізу, а так само впровадження своїх пропозицій в процес виявлення сильних і слабких сторін регіонів, прихильність їх географічного положення до певних позитивних рис, і особливості, які з цього впливають, та звичайно ж формування способів підвищення конкурентоспроможності на основі вже існуючих методик і власних досліджень.

Перелік посилань:

1. Реутов В. Е. *Управление конкурентоспособностью : моногр. / В. Е. Реутов, Н. З. Вельгош. – С. : Таврия, 2005. – 200 с.*
2. Сондерс Дж. *Маркетинговая стратегия и конкурентное позиционирование / Дж. Сондерс, Г. Хулей, Н. Пирси ; Пер. с англ. Ф. П. Тарасенко – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. – 800 с.*
3. Шевченко Л. С. *Конкурентное управление: уч. пособие / Л. С. Шевченко. – Харьков : Эспада, 2004. – 520 с.*
4. Должанський І.З. *Конкурентоспроможність підприємства : навч. посібник / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.*
5. Фатхудинов Р. А. *Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р. А. Фатхудинов. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 544 с.*
6. Андреев С.С. *Современные методы оценки конкурентоспособности региона / С. С. Андреев, Н. А. Ларионова // Материалы XXXIV научно-технической конференции по результатам работы профессорско-преподавательского состава, аспирантов и студентов за 2004 г. – Ставрополь : Северо-Кавказский государственный технический университет, 2005. – 224 с.*
7. *Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств : Навч. посібник / За ред. І.Ю. Сіваченка, Ю.Г. Козака, Ю.І. Єханурова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с.*
8. *Мировая экономика и международный бизнес: Учебник / кол. авт.; под общ. ред. д.э.н., проф. В.В. Полякова и д.э.н., проф. Р.К. Сенина. – 3-е изд. – М. : КНОРУС, 2006. – 656 с.*
9. Кругман П. *Международная экономика. Теория и политика / П. Кругман, М. Обстфельд. – СПб.в: Питер, 2003. – 832 с.*
10. Калов З. А. *Особенности экономики социального государства / З. А. Калов, Ф. М. Куршаева, Л. У. Хациева // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 10. – С. 18-23.*

Стаття надійшла: 18.12.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., проф. Іванілов О.С.